

«Любов – це кара, це сумна в'язниця, бог від якої заховав ключі...» (лірична драма І.Я.Франка «Зів'яле листя» -- шедевр інтимної лірики)

Мета : розкрити перед учнями особистість І.Я.Франка не тільки як поета-патріота і поета-борця, а як творчу особистість, ніжну людину, що прагнула знайти в житті справжнє кохання, використовуючи шедеври інтимної лірики (лірична драма «Зів'яле листя»); поглибити розуміння суті поетичного мистецтва; допомогти учням зрозуміти неперевершену красу інтимної лірики І.Я.Франка; виховувати шанобливе ставлення до інтимних почуттів людей, вихованню чистоти і благородства почуттів.

Тип уроку: урок-дослідження.

*Очима ти сказав мені: люблю.
Душа складала свій тяжкий
екзамен.*

*Мов тихий дзвін гірського
кришталю,*

Несказане лишилось несказаним.

Ліна Костенко

Циферблат годинника на розі

Хуртовини снігом замели...

Нам з тобою, видно, по дорозі,

Бо ішли й нікуди не прийшли...

Ліна Костенко

Хід уроку

I. Організаційна частина.

II. Повідомлення теми.

III. Основна частина.

Виконується українська народна пісня «Цвіте терен»

Вчитель. Ми не даремно розпочали наш урок піснею про нещасливе кохання. Кохання сповнює весь світ мелодією, адже музика – це голос кохання. І скільки б не говорили про це ніжне і благородне почуття, все одно кохання у всі часи і в усі роки звучить однаково трепетно.

В.Симоненко свого часу писав:

Не треба крил, якщо вони безсилі,

Не треба дум, якщо вони сумні.

Не треба рук, якщо вони не милі,

Не треба вуст, якщо вже не хмільні.

Не треба зустрічей, які кричать про зраду.

Не треба днів, що довгі, як роки,

Але в житті по-іншому буває,

В житті буває часто навпаки.

Часто слова «сум», «туга», «нещасливе кохання» ідуть поруч із словами «любов» і «радість». Адже пошуки берега любові в складному, бурхливому життєвому морі тривог не бувають без перешкод.

Як почувеш вночі край свого вікна,

Що хтось плаче і хлипає важко,

Не тривожся зовсім, не збавляй собі сна,

Не дивися в той бік, моя пташко!

Це не та сирота, що без мами блука,

Не голодний жебрак, моя зірко,

Це розлука моя, невтишила тоска,

Це любов моя плаче так гірко.

Ці прекрасні поетичні слова належать перу І.Я.Франка. І говорити ми будемо саме про інтимну лірику цього полум'яного і пристрасного поета, хоча про особисте життя людей, а особливо видатних, треба говорити дуже обережно. Бо це той бік життя людини, який часто не залежить від неї.

Дослідники.

У 1896 році вийшла збірка поезій І.Франка, яка ще до сьогодні викликає дискусії серед франкознавців. Причиною цих суперечок був сам автор, який до першого видання (1896 р.) додав у вигляді передмови щоденник юнака, що пішов з життя через нерозділене кохання. А вже у другому виданні, яке побачило світ у 1911 р., сам Іван Якович говорить, що поезія його власна, а не того самогубця, і що цей щоденник взагалі є літературною містифікацією.

І ось постало питання: чи існував цей щоденник насправді виявляється, що існував, і підтвердженням цьому є нарис Уляни Кравченко «Перший рік практики. Шкільний рік 1881\82» з циклу «Спогади вчительки», який друкував журнал «Дзвін». У мемуарах письменниці не лише всебічно замальовується життя молодії дівчини на першій її шкільній практиці в повітовому містечку Бібрці на Львівщині, а й показано взаємини

особистого характеру. Серед численних прихильників Юлії Шнайдер (справжнє прізвище та ім'я поетеси Уляни Кравченко) був і автор щоденника, що нас цікавить, -- двадцятирічний учитель Супрун. Після відмови Уляни одружитись він прислав їй любовного листа-щоденника, а сам зник з містечка. У зізнаннях усних і щоденникових юнак погрожував самогубством, але Уляна Кравченко не знає ні про дальшу долю хлопця, ні про те, чи спробував він вкоротити собі віку.

І ось цей щоденник потрапляє до рук Івана Франка, де він власноручно робить помітку польською мовою, яка в перекладі звучить так:

Серце страсті

Рвуть на часті.

Хто позаздрить цій напасті?

? Отож сьогодні ми спробуємо знайти відповідь на таке питання: Чому збірку «Зів'яле листя» називають ліричною драмою?

Дослідники.

Сліди перечитання щоденника Супруна своєрідно позначилися на «Зів'ялого листя». Між щоденником самогубця і «ліричною драмою – Франковою збіркою – текстуальних збігів немає».

Вчитель. Отже, поштовхом до написання «Зів'ялого листя» став саме щоденник Супруна. І дійсно, у збірці є і автобіографічні моменти, та повністю, мабуть, її так ніхто і не зрозуміє:

Розвійтеся з вітром, листочки зів'ялі,

Розвійтеся, як тихе зітхання!

Незгоєні рани, невтишні жалі,

Завмерлеє в серці кохання.

В зів'ялих листочках хто може вгадати

Красу вже зеленого гаю?

Хто визнає, який я чуття скарб багатий

В ті вбогії вірші вкладаю?

«Зів'ялим листям» назвав свій твір поет. І ця назва – алегорична.

? Що таке алегорія?

Доведіть, що назва збірки алегорична.

(Відповіді учнів)

Збірка поділяється на три цикли, або «жмутки», вірші в них – це «зів'ялі листочки».

? Як ви вважаєте, що символізує образ зів'ялого листя?

Вчитель.

І.Франко писав: «Хвилини, в котрих я любив... були, може, найкращі в моєму житті – жаль тільки, що були це заразом хвилини найтяжчого болю, якого я досі зазнав, а не радості».

Важко сказати, кому була присвячена ця збірка, чи одній любові – Целіні Зигмунтовській, до одруження Журовській, чи його трьом коханим – Ользі Рошкевич, Юзефі Дзвонковській та Целіні Зигмунтовській. Критика до цього часу не має одностайного погляду. Гадаю, не так уже й важливо знати, кому конкретно присвячена ця збірка. Варто лише вслухатися в ці поетичні рядки.

Інсценізація вірша «Тричі мені являлась любов».

Дослідники

Ольга Рошкевич...

Перша любов Франкова. Ольга Рошкевич з родини священника Михайла Рошкевича. Дівчина досить освічена, знала німецьку і французьку мови. Перший раз І.Франко побачив Ольгу, коли їй було 20 років, і закохався в неї. Ця любов тривала 10 років. Її батьки були прихильні до І.Франка, сподівались, що він зробить блискучу кар'єру. Але арешт Франка перекреслив усі мрії. Батьки Ольги заборонили йому бувати у їхньому домі.

Учитель.

Ні! Франко здався не відразу. Що з того, що вигнав батько Ольги, що проти їхнього зв'язку весь світ? Ольга ж його кохає!

Франко знаходить найрізноманітніші способи, щоб листуватися з Ольгою. То він передає через Ярослава книжку, в якій наколоті букви. Ольга ховається від батьків і ночами виписує букви і складає слова від коханого. А то друзі привозять чистий аркуш паперу, який потрібно було потерти цибулиною, щоб проявився текст.

Ведуча. У хаті щодня сварки. Мама нарікає на свою долю, що нагородила її такою впертою донькою. Батько сердиться. Він розуміє, що тепер не так легко буде віддати Ольгу заміж.

Ведучий. Ольга, начитавшись роману Чернишевського «Що робити?», надумала фіктивно одружитися, щоб вийти з-під опіки батька. Але церковний шлюб з Володимиром Озаркевичем, теж священником, ніжним, делікатним братом майбутньої української письменниці Наталі Кобринської, був довічним.

Ведучий. Перед одруженням Ольга пише до Франка: «Не кажи, що я тебе забула! Ти мені ніколи з думки не зійдеш, що буду робити, про що буду думати, все то тісно буде пов'язане з твоєю роботою, з твоїми

думками. Мене не буде ніхто примушувати; буду працювати, о скільки лиш зможу, і буду з того рада».

Ведуча. Франко знав, що так станеться. Знав... але не витримав. Лист Ольги про те, що вона виходить заміж, звалив його з ніг. У нього – крововилив.

Ведуча. У відповідь на Ольжин лист Франко написав слова, котрі вже стали класичними, хрестоматійними, їх наводить кожний біограф, коментуючи Франкову першу любов.

Франко. Наші шанси не рівні. Ти щаслива вже тим, що можеш вибрати межі мужчинами чесними і розумними... Але мені немає вибору аніякого: втративши Тебе, я втратив надію на любов чесної і розумної жінки, а притім такої, котра б могла зв'язати свою долю з моєю...

Ведучий. Ольга отримує ще один лист від Франка., у якому він клянеться їй у вічному коханні.

Чи не тоді з'явилися 4-та і 5-та пісні «Картки любові», хоч датовані вони 1880 роком.

Франко.

І ти лукавила зо мною!

Ах, ангельські слова твої

Були лиш облиском брехні!

І ти лукавила зо мною!

Ольга.

Я не лукавила з тобою,

Клянуся правдою святою!

Я чесно думала й робила,

Та доля нас лиха слідила.

Що щирая любов ділала,

Вона на лихо вивертала!

*Що чиста щирість говорила,
Вона в брехню перетворила,
Аж поки нас не розлучила.*

Франко.

*Та під пліною золотою
Ховались казки мідяні,
Під пишнотою золотою
Крив черв'яка! Ох, чи не в сні
Любились щиро ми з тобою?
І серце бідне рвесь у мні,
Що ти – лукавила зо мною!..*

Ольга.

*Ти ж думаєш, я не терпіла,
В новії зв'язки радо бігла?
Ти ж думаєш я сліз не лила,
По ночах темних не тужила?
Не я лукавила з тобою,
А все лукавство в нашім строю, --
Дороги наші віддалило
І серця наші розлучило,
Та нашої любові не вбило.*

Учитель. Драма любові Ольги Рошкевич та Івана Франка – типова для минулого. Суспільство відкинуло його від себе, а її посадило біля домашнього вогнища. Він перелив свій біль у найкращі поезії – вона ж на сім замків закрила своє горе.

Читець.

Як на вулиці зустрінеш,
то мене обходиш ти.
Добре робиш! Спільним шляхом
Не судилось нам іти.
Йди направо, я наліво
Шлях верстатиму в тумані,
І не здиблемось ніколи,
Як дві краплі в океані.
Як в дорозі здиблю горе,
Що тобі несе удар,
Сам його до себе справлю
І прийму його тягар.
А як щастя часом схоче
В мою хату загостить,
Я його до тебе справлю,
Най голубочком летить.
Що мені без тебе щастя?
Звук порожній і мана!
Що мені без тебе горе?
Щезла і йому ціна.
Наче крапля в океані,
Розпливусь я , потону;
Ти гуляй на сонці, пані,
Я ж спадатиму ік дну.

Учитель .Шлюб з Володимиром Озаркевичем Ольга Рошкевич узяла в Лолині 14 вересня 1879 року. Ні Ольга, ні Франко не знали, чому Озаркевич, син посла, громадського діяча, згодився одружитись на «підупалій в громадській опінії» бідній дочці провінційного священика. Тільки потім усе стало ясно. Володимир свідомо, нехтуючи своєю кар'єрою, переносючи глузування близьких, протяг руку колишній Франковій нареченій. Протягнув з пошани і поваги до Франка. Він дав можливість Ользі працювати, займатися корисною роботою, перекладати, писати. Його дім завжди був відкритий для друзів Франка в найскрутніші хвилини.

Ведучий. Для Франка протягом усього життя було священним ім'я Ольги, а колишня наречена до самої смерті зберігала Іванові листи, сестрі ж Михайлині заповіла покласти їй у труну листи, з якими не хотіла розлучатись і після смерті, які тепер, звісно, втрачені для читачів. Але засуджувати Ольгу за цей вчинок не можемо: кожна людина має право на своє, особисте, на свою таємницю.

Дослідники .

Станіславські друзі Франка постійно згадують одне ім'я – **Юзефа Дзвонковська** . З їхніх розмов постає образ надзвичайно вродливої, розумної дівчини з досить-таки передовими й оригінальними поглядами. Хлопці не приховують перед Франком, що Юзефа була окрасою їхнього гуртка і що всі вони були закохані в неї. Однак Юзефа нікому не відповідала взаємністю, хоч з усіма була однаково привітна, добра... Може, це від того, гадали вони, що Юзефа «високого походження». А може, вона присвятила себе чомусь високому, їм не зрозумілому. Вона таки справжня загадка.

Розмови про Юзефу інтригують Франка. Інтригують настільки, що він прагне побачити її.

Фелікс Дашинський, друг Івана, пише йому, що такої красуні, як Юзефа, він не бачив. «Перед цією красою треба впасти на коліна і молитись, молитись. Гляньте, вона ж дантова Беатріче! О, як би хотілось вічно гладити її шовкове волосся, щоки... обняти тільки раз -- і вмерти. Подивіться на її стан, на її голубі очі. О, тут, крім всього, можна стати

мрійником. Такій королеві можна віддатися душою і тілом, піти за нею край світу, кинути в огонь або в воду.... Це якийсь диявол, а не жінка! А чи знаєте, чим притягує? Величезним тактом – тримає людей на повідку – нічим не ділиться і нічого не говорить, і тим доводить людину до шалу. Вона – суцільне мовчання. Вона, як та стіна, на котрій люди малюють ідеали, -- найрізноманітніші взори дівочих чеснот, оскільки зовнішній вигляд не дозволяє закрадатися жодному сумніву, жодній критиці. Прекрасна мовчанка. Ангел доброти, розсудку, невинності».

Учитель. Ще десь на початку 1883 року Франко написав вірш, котрий якнайточніше пояснює його тодішній душевний стан:

Любов єдина моя,

Що нею жив я весь, --

Найтяжча рана се моя,

Болить іще й до днесь.

Після Ольги Рошкевич Юзефа була саме тією жінкою, яка могла б іти поруч, тобто могла б стати його дружиною.

На жаль, не вдалося виявити до цього часу ні одного листа, котрі писав би Фіранко до неї. Про зміст цих листів можна лише здогадуватись з відповідей Франку....

Відмова Юзефи вразила його. Спочатку він думав, що аристократичне походження заважає йому поріднитись з ним., тому звинувачує її в цьому...

Я й забув, що то осінь холодна,

Я й забув, що то смерті пора,

Я й забув, що то кров благородна,

Що між нами безодня стара.

Що між нами народнії сльози,,

Що любитись нам зовсім не слід;

Я й забув, що столітні погрози

Відлучили від мого твій рід...

Ця «гордая княгиня» Юзефа Дзвонковська відмовила Івану Франкові, свідомо знаючи про свою смертельну недугу.

Дослідники

Целіна Журовська-Зигмунтовська

Третє кохання -- Целіна Журовська-Зигмунтовська завдала поетовому серцю щастя і горя, радості й муки. Полька за національністю. Була сиротою. Мешкала у тітки у Львові. Працювала на пошті. І.Франко писав їй багато листів, у яких пропонував свою руку, просив не відштовхувати. Наполегливо шукав знайомства з нею.

Безмежнеє поле в сніжному завою,

Ох, дай мені обширу й волі!

Я сам серед тебе, лиш кінь піді мною

І в серці нестерпнії болі.

Неси ж мене, коню, по чистому полю,

Як вихор, що тутка гуляєЮ

А чень, утечу я від лютого болю,

Що серце моє розриває.

Це перша і далеко не остання поезія, яку Іван Франко присвятив Целіні Журовській, до одруження Зигмунтовській.

Але тітка Целіни була людиною «суворих правил». Коли вона прочитала ці листи, то вирішила, що І.Франко їй не пара. Вона вважала, що Целіна повинна вийти заміж за чоловіка зі становищем, тому вона була згодом одружена з іншим. Іван Франко до кінця життя свого любив її платонічною любов'ю і підтримував дружні стосунки.

За що ж, красовице, я так тебе люблю,

Що серце треплеться в грудях несамовито,

Коли проходиш ти повз мене гордовито?

За що я тужу так, і мучусь, і терплю?

Чим чи ким вона була для Франка? Чи не найкраща відповідь вложена в уста героїні «Перехресних стежок» Регіни Стальської: «Тепер, у хвили розворушення, ти бачиш у мені не те, що дійсно сидить перед тобою, а свій ідеал, той образ, який ти ви леліяв у своїй душі»:

Я не люблю тебе, о ні,

Люблю я власну мрію,

Що там у серденьку на дні

Давно вже я лелію.

Дослідники

Ольга Хоружинська.

У травні 1886 року І.Франко вдруге приїхав до Києва, маючи намір одружитися з Ольгою Хоружинською. Він оселився у помешканні власника «Мінеральних вод», галицького емігранта Качали, використовуючи час не тільки для женихання, але й на студіювання наукових матеріалів. Наприкінці травня відбулося вінчання у церкві колегії Галагана.

Ольга Федорівна була доброю матір'ю, вірною дружиною, невтомною помічницею Івана Франка. Допомагала йому в літературній праці, видавала заснований письменником журнал «Житє і слово». На свій кошт вона опублікувала книжку Франка «В поті чола» і вдруге збірку «З вершин і низин». Разом з чоловіком збирала казки, легенди, писала статті.

Учитель.

Здавалося б, що саме їй і були адресовані всі любовні гімни. Але, на жаль, дружині Франко написав один-єдиний вірш **«Любій дружині Ользі з Хоружинських. Франко»**.

Спасибі тобі, моє сонечко,
За промінчик твій – щире словечко!
Як промінчика не здобуть притьмом,
Слова щирого не купить сріблом.
В сльоту зимнюю, в днину млистую
Я дорогою йду тернистою;
Кого я любив, ті забулися,
А з ким я дружив – відвернулися.
Відвернулися та й цураються,
З труду мого посміхаються,
В порох топчуть те, що мені святе, --
А недоля й тьма все росте й росте.
Важко дерево з корнем вирвати,
Друга давнього з серця вигнати.
Важко в пітьмі йти, ще й грязюкою,
Де брехня сичить вкруг гадюкою.
Та як радісно серед трудного
Шляху темного і безлюдного
Вгледіть – світиться десь оконечко!..
Так у горі нам – щире словечко.
То ж за дар малий, а безцінний твій,
Що, мов цвіт, скрасив шлях осінній мій,

За той усміх твій на вдослід журбі

Спасибі тобі! Спасибі тобі!

27 січня 1887 року

Учитель

Більше ста літ «Зів'яле листя» бентежить людські серця, обпікає вогнем пристрастей, болем нерозділеного кохання. Вірші з цієї книги стають піснями.

Пісня «Чого являєшся мені у сні?»

Інтимні поезії І.Франка, за словами М.Коцюбинського, самі «просяться на музику», багато з них мають народнопісенну основу. Композитори Станіслав Людкевич, Дмитро Січинський, Микола Лисенко, Кос-Анатольський черпали натхнення в поетичній Франковій криниці.

Звучить пісня «Ой, ти, дівчино, з горіха зерня...»

Підсумок уроку.

Запитання до учнів:

1. Чи можна назвати цю пісню народною? Чому?
2. Які художні засоби взяті з усної народної творчості?
3. Що таке усна народна творчість?

Учитель. Прослухано багато поезій із збірки І.Я.Франка «Зів'яле листя», чимало сказано й про долю автора та збірки. Дайте відповідь на питання, які були поставлені на початку уроку:

1. Хто такий ліричний герой?
2. Хто головний герой збірки?
3. Яким постає він перед нами?
4. Що таке лірична драма?

Великий І.Франко не побоявся видатися слабким – найбільші таємниці довірив світові, нам з вами. Це – ознака не слабкості, в якій звинувачували поета окремі сучасники, а духовної сили,

бо знав митець – люди смертні, та вічним є кохання. Тому й сьогодні хвилюють нас правдиві і щемні поетичні рядки «Зів'ялого листа».

Я понесу тебе в душі на дні,
Облиту чаром свіжості й любові,
Твою красу я переллю в пісні,
Огонь очей в дзвінкії хвилі мови,
Коралі уст у ритми голосні.

Тричі мені являлась любов.

Тричі мені являлась любов.
Одна несміла, як лілея біла,
З зітхання й мрій уткана, із обснов

Сріблястих, мов метелик, підлетіла.
Купав її в рожевих блисках май,
На пурпуровій хмарці вранці сіла

І бачила довкола рай і рай!
Вона була невинна, як дитина,
Пахуча, як розцвілий свіжо гай.

Явилась друга – гордая княгиня,
Бліда, мов місяць, тиха та сумна,
Таємна й недоступна, мов святиня.

Мене рукою зимною вона
Відсунула і шепнула таємно:
«Мені не жить, тож най умру одна!»

І мовчки щезла там, де вічно темно.
Явилась третя – жінщина чи звір?
Глядиш на неї – і очам приємно,
Впивається її красою зір.
Та разом страх бере, душа холоне
І сила розпливається в простір.

Спершу я думав, що бокує, тоне
Десь в тіні, що мене й не зирне –
Та враз мов бухло полум'я червоне.

За саме серце вхопила мене,
Мов сфінкс, у душу кігтями вп'ялась

І смокче кров, і геть спокій жене.

Минали дні, я думав: наситилась,
Ослабне, щезне... Та дарма!Дарма!
Вона мене й на хвилю не пустилась.

Часом на груді моїй задріма,
Та кігтями не покида стискати;
То знов покинешь, звільна підійма

Півсонні вії, мов боїться втрати,
І око в око зазира мені.
І дивні іскри починають грати

В її очах – такі яркі, страшні,
Жагою повні, що аж серце стине.
І разом щось таке в них там на дні

Ворушиться солодке, мелодійне,
Що забуваю рани, біль і страх,
В марі тій бачу рай, добро єдине.

І дармо дух мій, мов у сіті птах,
Тріпочеться! Я чую, ясно чую,
Як стелиться мені в безодню шлях

І як я ним у пітьму помандрую.